

PRVI VATIKANSKI SABOR

(uz stogodišnjicu)

VJERA CRKVE

Krist je Petru dao vrhovnu vlast u Crkvi i jamstvo neprevarljivosti, jer je Crkva Božja neprevarljiva voditeljica na putu k vječnom spasenju. To prvenstvo priznavali su Petru ostali apostoli.¹ Iz Djela apostolskih znamo da je on aktivno vršio ulogu vrhovnog glavarara Crkve i tako javno nastupao.² Prvenstvo je prešlo i na njegove nasljednike. Prema tome su ne samo Petar nego i njegovi zakoniti nasljednici bili vrhovni pastiri i neprevarljivi učitelji vjere. »U čitavoj Crkvi bila je stalno priznavana i predajom držana istina da je rimska Crkva središte i počelo vjerskoga jedinstva, te da je stoga rimska stolica norma i dokaz vjerske istine«³ Za to imamo mnoštvo dokaza kroz čitavu povijest Crkve. Rimskim se, naime, biskupima obraćaju i pojedini biskupi i patrijarhe. Njima se na konačno odobrenje i potvrdu šalju i zaključci općih sabora. Od njih se očekuje meritorna presuda u teološkim raspravama i kontroverzama. Poznate su riječi velikog hiponskog biskupa »Roma locuta, causa finita«⁴ Od njih žele i heretici dobiti odobrenje za svoje stavove i kriva naučavanja (Eutih, Focije, Hus, Luther i drugi), a kada ga ne dobiju, onda ustaju protiv Petrove stolice.

Razumljivo je kako je to afirmiranje vrhovne vlasti u Crkvi i neprevarljivosti Petrovih nasljednika raslo i sve više dolazilo do izražaja rastom i razvitkom Crkve. Zbog toga i nisu odluke i definicije prvog Vatikanskog sabora, čiju stogodišnjicu spominjemo, nikakva novotarija, već samo formuliranje i službeno promulgiranje one nauke u koju je Crkva vjerovala od svoga osnutka. Definiranje je bilo potrebno zbog prilika u kojima su se tada nalazili i Crkva i svijet. To je bilo samo pojačano paljenje svjetla na svjetioniku istine da se pokaže pravi put čovječanstvu koje je sve više zapadalo u duhovnu dezorijentaciju i pometnju.

¹ Mt 4, 18—22; 10, 2; 16, 16; 16, 22; 17, 1; 18, 21; 19, 27; Mk 16, 7; Lk 24, 34; Jd 6, 68; 20, 1—10, Dap 3, 11—12; Gal 1, 18; 2, 7—9; I Kor 15, 5.

² Dap 1, 13—15; 2; 14—41; 9, 32.

³ Dr Đuro Gračanin, Crkva Kristova, Zagreb 1962. str. 335.

⁴ C. Kirch—L. Ueding, Enchiridion fontium historiae ecclesiae antiquae, Herder, 1956. br. 745; Joseph Lortz, Geschichte der Kirche, B. I., Münster, 1962. str. 97—98; 168, 227 etc. Karl Baus, Von der Urgemeinde zur frühchristlichen Grosskirche, u Herder, Handbuch der Kirchengeschichte, I, Freiburg 1963, str. 179, 401—403; Prof. Srećko Dragošević, Povijest Crkve, I dio, Split 1965, str. 135—136. i 193—196; Dr Julijan Jelenić, Povijest Hrištove crkve, II knj. Zagreb 1924, str. 95—101.

JACANJE DUHOVNE KRIZE

Iako se Crkva za katoličke obnove poslije Tridenta uspjela unutra obnoviti i dobroano zacijeliti teške rane koje joj je zadala reformacija, ipak sjeme posijano u duše nije iščezlo pa se proces duhovnog kidanja s naukom Crkve u dušama jednog dijela vjernika, osobito građanstva i inteligencije, konstantno nastavljao. Nicale su nove ideje, formulirane krilatice koje su nalazile odjeka i među katoličkim pučanstvom.

K tome se i proces društveno-ekonomskih promjena nezaustavljivo dalje odvijao u smijeru korjenite, pa makar i revolucionarne izmjene tadašnjih sakrosanktnih struktura i forma koje su bile toliko zastarjele da su postale kočnica gospodarskom razvitku i uspostavljanju pravednijih odnosa među ljudima.

Ideje racionalističkog prosvjetiteljstva donijele su pravo pustošenje u dušama.⁵ Taj unutarnji rasap pripremio je teren francuskoj revoluciji čije je parole na svojim bajunetama pronijela po Evropi Napoleonova revolucionarna armija koja je ispremiješala političku kartu Evrope i uničila nemir u mnoge duše.

Bečki kongres donekle je vratio »stari red« u geografskom pogledu, ali nije primirio ono što je uzavrelo u dušama.⁶ Silom uspostavljeni stari poredak počivao je na labavim nogama, a prijestolja su se tresla kao trska na vjetru. Revolucije i pobune su izbijale na svim stranama i kontinentima. »Kočijaš Evrope«, knez Metternich i njemu slični, nisu uočavali nužnost reforma i stoga je nastupila nemirna 1848. godina kada je Evropa planula u revolucionarnom metežu. Revolucija se silom stišala, ali se nisu i duhovi smirili. Ta su se vrenja na političkom, gospodarskom i društvenom polju jako održavala i u životu Crkve, i njezine nauke. Tako u prvoj polovici XIX st. katolička filozofija i teologija moraju voditi oštru borbu s njemačkom idealističkom filozofijom u nastojanju da spase čistoću i jedinstvo katoličke misli. Morala se voditi i borba s indiferentizmom i neverjem učenih krugova te razbijati predrasude i pobijati klevete. Stoga je postojala trajna opasnost da se, boreći se sa zabludama, lagano pa i u dobroj vjeri, zastrani s pravoga puta ili da se ne uoči sva štetnost i pogubnost pojedinih filozofsko-teoloških shvaćanja. U želji da se stare istine i nauka prilagode novome vremenu i novim prilikama kao i novim shvaćanjima ležala je trajna opasnost da se zastrani i pođe krivim putem. Ta su nastojanja rodila zastranjivanjima Hermesa,⁷ Baadera,⁸ Gutenberga,⁹ Bonalda,¹⁰ Lamennaisa,¹¹ Bautaina¹² i Rosminija.¹³

⁵ Dr Karl Bihlmeyer—Dr Hermann Tüchle, Kirchengeschichte, III Teil, Paderborn 1969, str. 268—287; Dr Lj. Rogier, u Geschichte der Kirche, IV B, Benzinger Verlag 1966, str. 100—118.

⁶ J. Lortz, n. dj., B, II, str. 315—327; S. Dragošević, n. dj., III dio, str. 144—145.

⁷ S. Dragošević, n. dj., III dio, str. 179—180.

⁸ Bihlmeyer—Tüchle, n. dj., III, str. 371.

⁹ Buchberger, Lexicon für Theologie und Kirche, Herder 1960, IV B, strp. 1276—1278.

¹⁰ Bihlmeyer—Tüchle, n. dj., str. 372; S. Dragošević, n. dj., III dio, str. 180.

¹¹ J. Lortz, n. dj., II B, str. 322; S. Dragošević, n. dj., III dio, str. 159.

¹² A. Baudrillart, Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, Paris 1932, tom VI stup. 1516—1520.

¹³ Buchkerger, Lexicon . . ., IX B, Freiburg 1964, stup. 53—55.

LIČNOST PIJA IX I PONTIFIKAT DA SAZIVA KONCILIA

Godine 1846. bio je izabran za papu kardinal Ivan Maria Mastai Ferretti. Uzeo je ime Pio IX. Novi je papa počeo odmah s opsežnim upravnim reformama u papinskoj državi. Stoga mu Mazzini piše oduševljeno pismo a Garibaldi u zanosu nudi svoj mač.¹⁴ Brojni su se ponadali da bi on mogao biti predvodnik u borbi protiv Austrije, ali on se nije mogao toga prihvatiti, jer je to bilo inkompatibilno s njegovom funkcijom vrhovnog pastira opće Crkve. Živo je osjećao za narodnu stvar, ali je ozbiljno strahovao da nacionalni pokret ne prijeđe u ruke liberalnih ekstremista, što se 1848. god. i dogodilo pa je 15. studenoga došlo do revolucije u samome Rimu, a trijumvirat Mazzini, Saffi i Armelini proglasio 9. II 1849. god. rimsku republiku. Papa je morao bježati u Gaetu,¹⁵ ali je poslani francuski ekspedicioni korpus pod zapovjedništvom generala Audinota osvojio u srpnju Rim. U vječni grad papa se vratio tek u travnju slijedeće godine. Francuzi ostadoše u Rimu do 1870. god. i u to su vrijeme osujetili nekoliko Garibaldijevih pokušaja da osvoji Rim i pripoji ga Italiji.

Razočarani papa došao je pod jaki utjecaj pretjeranog konzervativca državnog tajnika Jakova Antonellija (1848—76). Međutim je Pijemont pod vodstvom svojega okretnog i liberalnog ministra grofa Camilla Bensa Cavoura¹⁶ (1810—61) veoma vješto i ne birajući sredstva nastavio s postepenim ujedinjavanjem Italije. Pijemont nije prestajao tražiti Rim, a papa je to energično odbijao sa »*non possumus*«. Ali, iako je papu čuvao francuski ekspedicioni korpus, njegova je država bila malo pomalo sistematski kljaštrena i jedva je životarila.

Premda Pio IX nije mogao urediti odnose s novom talijanskom državom, a imao je teških političkih komplikacija i s nekim drugim državama, njegov je pontifikat za unutarnji život Crkve neobično važan. Moglo bi se reći uprav presudan. Rim postaje sve više središte čitavoga crkvenog života i djelovanja. To je bila prirodna reakcija na rušilačke i centrifugalne ideje iluminizma, galikanizma, febronijanizma, francuske revolucije i protuvjerskog liberalizma.

Više nego ijedan njegov predšasnik Pio IX je nastupao kao vrhovni učitelj. On je u svojstvu vrhovnog i nepogrešivog učitelja Crkve »*ex cathedra*« 8. XII 1854. god. bulom »*Inefabilis Deus*« proglasio vjerskom istinom *Bezgrješno začće Bl. Dj. Marije*.¹⁷ Prije toga je pitao za mišljenje sve biskupe. Od njih je 536 odgovorilo pozitivno, 4 su se izjasnila protiv, a 36 »*juxta modum*«. Svečanom proglašenju prisustvovala su 54 kardinala i 140 biskupa.

»*Syllabus*«¹⁸ Tu su u 10 paragrafa iznesene i nabrojene glavne zablude i zastranjivanja modernoga vremena.¹⁹ Sve su te zablude još prije

¹⁴ A. Dabinić, n. dj., str. 68—72.

¹⁵ A. Dabinić, n. dj., str. 89; *Seppelt—Schwaiger*, n. dj., str. 410.

¹⁶ A. Pilepić, n. dj. str. 43—46; A. Dabinić, n. dj., II dio, str. 40—58; S. Dragošević, n. dj., III dio, str. 181—184.

¹⁷ *Denzinger—Schönmetzer*, *Enchiridion symbolorum* . . . , Herder, 1965, str. 561—562, br. 2803.

¹⁸ *Denzinger—Schönmetzer*, n. dj., str. 574—576; br. 2890—2896.

raznim izjavama bile osuđene, ali su sada samo sakupljene na jednom mjestu da vjernicima lakše posluže kao uputa za mišljenje.

Reakcija nije izostala. Bilo je i liberalnih katolika koji se nisu složili, ali osobito digoše glas brojni protestanti koji počehše dokazivati kako je to otvoreni navještaj rata ljudskoj slobodi, modernoj kulturi i svakom progresu.²⁰ To međutim ne odgovara stvarnosti. Laička je znanost htjela dati odgovore suprotne kršćanskim zasadama na najvažnija životna pitanja, samouvjerenio ih proglašavajući jedino ispravnim. Mora se ipak priznati da su i kršćanski filozofi i teolozi dosta često zaostajali u znanstvenom istraživanju i spoznavanju ekonomsko-društvenog razvitka pa davali na važna pitanja slabo obrazložene odgovore. Osjećala se nestašica jakih umova koji bi mogli dati poticaje, otvoriti vidike i pružiti vrijedne odgovore. Zbog toga su brojni među katolicima postajali bezrezervni »laudatores temporis acti«.

Oporba je išla toliko daleko da je Napoleon III zabranio da se enciklika »*Quanta cura*« objavi u Francuskoj. Poznati orleanski biskup *Félix Dupanloup* (1802—78) izdao je slijedeće godine, da bi primirio duhove, komentar enciklike i Silaba, gdje je ponešto ublažio oštrinu gledišta.²¹ Papa je njegova nastojanja odobrio. Međutim je poznati publicista i ultramontanac *Louis Veuillot* (1813—83) okretno iskorištavao Silab protiv »katoličkih liberalaca«, Papa nije osudio ni njegove stavove. Iapk bi se iz svega dalo zaključiti da je Pio IX želio da se ide srednjim putem, bez pretjeravanja desno ili lijevo. Vrijeme je prolazilo, horizonti se nisu bistrili, a opasnosti su se gomilale.²²

POTREBA KONCILA

Novе ideje zauzimale su sve više teren i neprekidno se širile, dok se u katoličkom taboru u dobroj mjeri osjećalo nesnalazhenje i nesigurnost u određivanju decizivnog gledišta. Papa je svojom enciklikom i Silabom pokušao dati odgovore, ali kako oni mnoge nisu zadovoljili, a k tome su se neprekidno gomilala nova i nova pitanja i problemi, sam je Pio IX došao do uvjerenja o potrebi sazivanja jednoga općeg crkvenog sabora, na kojemu bi zajedno sa biskupima bili pretreseni i ispitani svi problemi i nakon toga određeno konačno gledište i dane jasne smjernice za budućnost.

Dva dana prije nego što je bio objavljen Silab 6. prosinca 1864. god. papa je na tajnom konzistoriju kurijalnih kardinala očitovao prisutnima namjeru da sazove sabor.²³ Oni su se suglasili i već je 1865. god. bila određena komisija od 5 kardinala koja je imala pripremiti materijal o kojemu će se na koncilu raspravljati. Papa je o tome pitao za savjet i brojne biskupe.

¹⁹ *Denzinger—Schönmetzer*, n. dj., str. 577—584; br. 2901—2980; *Lortz*, n. dj., str. 371.

²⁰ *Bihlmeyer—Tüchle*, n. dj., III B, str. 391.

²¹ *Roger Aubert*, *Vatican I*, Paris 1964, str. 24.

²² *S. Dragošević*, n. dj., III, str. 184—185.

²³ *Roger Aubert*, n. dj., str. 40; *Hubert Jedin*, *Kleine Konzilien-geschichte* Herder, 1959, str. 103—124.

Na proslavu 1800. godišnjice mučeničke smrti svetih apostola Petra i Pavla sabralo se u Rimu mnogo biskupa i vjernika. Papa je iskoristio tu zgodu da svijetu objavi svoju namjeru, a slijedeće je godine na blagdan svetih apostola (29. VI 1864) izdao encikliku »*Aeterni patris unigenitus*« u kojoj je odredio *otvaranje koncila u Vatikanu za blagdan Bezgrešnog začeća 8. prosinca 1869. god.*

Pokazao je svoj ekumenski duh, jer je u rujnu 1868. pozvao da sudjeluje na saboru razne istočne crkve, protestante i anglikance, ali je njegov glas ostao glas vapijućeg u pustinji. Premda su brojni anglikanci pokazivali osobne simpatije za sabor, nisu imali dovoljno hrabrosti da ih provedu i u djelo. Kako se vremena mijenjaju pa malo i mentaliteti na jednoj i drugoj strani, Ivan XXIII imao je i više sreće.

Vatikanski sabor je prvi opći sabor u povijesti Crkve na koji nije bio pozvan ni jedan vladar.

Iz prije rečenoga jasno je koji je bio cilj koncila: *ujedinjenje svih katolika u jednodušnoj manifestaciji vječnih istina protiv zabluda modernog doba i prilagođivanje crkvene prakse i discipline novim prilikama u svijetu.*

UZBUNA POSLIJE NAJAVE

Nije nikakvo čudo što su neprijatelji Crkve, uočavajući opasnost od koncila, digli buku i nastojali da do njega uopće ne dođe. Pio je to i oče-kivao pa ga napadaji nisu iznenadili ni smeli.

Galama se osobito pojačala kada je Isusovačka rimska revija »*Civiltà Cattolica*« u broju od 6. veljače donijela jedan dopis iz Francuske u kojemu se najavljivalo i tražilo proglašenje dogme papina infalibiliteta u duhu i po željama francuskih »ultramontanaca.«²⁴

Nisu protiv definiranja dogme bili samo liberali i protivnici Crkve, već je među protivnicima bilo i dobrih katolika i svećenika, pa i biskupa. Papa je znao za podjelu duhova koju je izazvao saziv koncila, a posebno najava definiranja dogme infalibiliteta. Zato je znao reći da svaki sabor mora proći tri razdoblja: vražje, ljudsko i Božje. Prije sabora vrug nastoji da do njega ne dođe. Na samome koncilu dolaze do izražaja razne ljudske slabosti, dok se u odlukama očituje Duh Božji koji Crkvu vodi.

Duhovi su se i među katolicima najjače podijelili u Francuskoj. Dok su »ultramontanaci« na čelu sa Veuillotom odlučno branili oportunist i potrebu definiranja dogme i u tome pretjeravali, dotle su drugi mislili protivno. Tako je Dupanloup objavio jedan članak, ali ga nije potpisao, u kojemu je izrazio i branio mišljenje kako u ovome času ne bi bilo ni razborito ni korisno definirati infalibilitet. Međutim je H. L. Charles Maret (180—84), dekan teološkog fakulteta na Sorboni, poznati dogmatičar i biskup, u svojem djelu »*Du concile général et de la paix religieuse*« (2 svez. 1869) i u raspravi »*Le pape et les évêques*« otvoreno ustao protiv

²⁴ *Seppelt—Schwetger*, n. dj., str. 425; *E. J. Görlich*, *Die Kirche der Neuzeit*, Aschaffenburg 1967, str. 99.

papine neprevarljivosti i branio koncilijarne teorije u duhu dekreta »Frequens« sabora u Konstancu.²⁵

I u Njemačkoj su se podijelili duhovi. Među protivnicima infalibiliteta najviše se isticao *Ignacije Döllinger* (1799—1890), profesor na sveučilištu u Münchenu, poznati crkveni povjesničar. On je još prije oštro kritizirao zaostalo stanje papinske države. Osuđivanje Silaba je pridonijelo da su ga smatrali katoličkim liberalcem. Stoga nije bila ni tražena njegova suradnja u teološkim pripremama za sabor, a to ga je povrijedilo. Najprije je otvoreno ustao protiv pretjeravanja francuskih »ultramontanaca« u pitanju definiranja infalibiliteta. Zatim je u nizu članaka objelodanjenih u augsburškom listu »Allgemeine Zeitung« veoma ostrim riječima direktno napadao sam infalibilitet. Članke je potpisivao pseudonimom *Janus*. Pisao je ne samo protiv »ultramontanaca« nego i protiv papinstva u bečkim liberalnim novinama »Neue freie Presse«. U srpnju 1869. god. sabrao je objelodanjene članke i objavio ih u knjizi »*Der Papst und das Konzil*«. ²⁶ Pokušavao je u veoma oštrom polemičkom tonu iz povijesti dokazati kako su navodno pape često griješile pa čak upadale i u herezu, kako bi to najbolje dokazivao i *slučaj pape Honorija I* (625—38). Ustajao je i protiv primata i protiv nezabludivosti.

To je Döllingerovo pisanje u liberalaca i protestanata još više potenciralo odbojnost i mržnju na sve što je katoličko. Znalo je dolaziti i do otvorenih insultiranja svećenika pa i biskupa.

U katolika je bilo i onih koji su izražavali simpatije i potpore njegovu stavu, ali je golema većina oštro i s indignacijom osuđivala njegovu radbotu. Poznati kölnski profesor dogmatike *M. J. Scheeben* tu je knjigu nazvao ružnim pamfletom, a drugi poznati crkveni povjesničar i kasniji kardinal *Joseph Hergenröther* (1824—1890) objelodanio je 1870. god. svoje djelo »*Anti — Janus*« u kojemu je dokazivao kako je Döllinger neznanstveno postupao, vadio rečenice iz konteksta i onda prema njima izvodio pretjerane i krive zaključke.

Döllinger se međutim nije primirio, već je za sebe i svoje stavove uspio predobiti bavarskog ministra predsjednika kneza *Hohenlohea*, koji je još u travnju 1869. god. svim evropskim vladama poslao cirkularno pismo kojim ih je nastojao potaknuti da ustanu protiv koncila, upoznavajući na navodne teške političke posljedice proglašenja infalibiliteta.²⁷

Zbog svega toga, a da primire duhove, budući da je protivnička propaganda jačala, stastadoše se njemački biskupi pri kraju kolovoza u Fuldi i objelodaniše pastirsko pismo, a papu pismeno zamoliše da odustane od definiranja, jer, po mišljenju većine njih, nije za to pogodan momenat. To je sastajalište živo zastupao i veoma ugledni i aktivni konvertit, biskup u Manizu, *Wilhelm Ketteler* (1811—1877).

U Engleskoj, kao i u drugim državama, duhovi su se dijelili na pristaje infalibiliteta i na one koji su definiranje smatrali neoportunim.

²⁵ Roger Aubert, n. dj., str. 74—82; A. Largent, u Dictionnaire de théologie catholique, t. IV, stup. 1949—1953; E. Amann, u Dic. de th. cath. t. IX, stup. 2033—2037.

²⁶ August Franzen, Kleine Kirchengeschichte, Herder, 1965, str. 324.

²⁷ August Franzen, n. dj., str. 343.

Bilo je i otvorenih protivnika same dogme. Takva je podjela bila i u nas, pa je osobito liberalna štampa ustajala protiv i iznosila nepotrebna strahovanja.

OTVARANJE I RAD

Pio IX je, uza sva protivljenja, nepokolebljivo ostao pri odluci da sabor otvori na određeni dan, ali je, da bi primirio duhove, bio odlučio dignuti s dnevnoga reda sabora pitanje definiranja infalibiliteta.

Koncil je svečanim ceremonijama u crkvi sv. Petra bio otvoren na blagadan Bezgrešnog začeća 1869. god., kako je bilo predviđeno. Bio je to dvadeset i opći crkveni, a prvi Vatikanski sabor, koji je počeo raditi u desnoj lađi crkve sv. Petra. Od 1050 onih koji su bili pozvani prisustvovala su saboru 774 crkvena oca. Od toga bilo je 276 Talijana, zatim 84 Francuza, 48 biskupa iz Austro-Ugarske, 41 Španjolac, 17 Nijemaca itd. Prvim predsjednikom postao je njemački kardinal Reissach koji je još 1864. bio potaknuo pitanje definiranja infalibiliteta. On je uskoro umro pa su tu dužnost onda vršili drugi. Tajnikom je bio biskup Fessler, Nijemac.

Saborski poslovnik osobno je sastavio sâm papa, ali je bio na želju više biskupa, koji su željeli slobodniju diskusiju, nekoliko puta prerađivan. U crkvi su sv. Petra održane svega 4 javne sjednice i 89 tzv. »generalnih kongregacija«. U početku su izabrane 4 komisije od 24 člana, svakoj je na čelu bio jedan kardinal kao predsjednik. One su morale pretresti i pripremiti materijale i sheme predlagati generalnim kongregacijama. To su bile komisije: za dogme, za disciplinu u Crkvi, za redove te za istočne obrede i misije. Te su komisije napornim radom pripremile za raspravu 51 dogmatski i 21 disciplinski nacrt.

Na trećoj svečanoj sjednici, 24. travnja 1870. god., jednoglasno je izglasana dogmatska konstitucija »De fide catholica«, koja je iznosila osnovne kršćanske nauke. Osuđene su zablude ateizma, materijalizma, panteizma, racionalizma, tradicionalizma itd. Tim je praktično bio potvrđen Silab.²⁸

Bile su pripremljene i sheme o raznim vjerskim istinama, ali nisu mogle biti izglasane, jer je sabor morao prije vremena prestati raditi. Tako su i neke disciplinske sheme bile pretresene, ali se o njima nije stiglo glasovati.

Papa je, vidjeli smo, bio odlučio skinuti s dnevnoga reda definiranje infalibiliteta, ali je primas Belgije nadbiskup Malinesa kardinal Dechamps već 25. XII pokrenuo pitanje definiranja dogme. Njegov je zahtjev svojim potpisima poduprlo još 400 biskupa tražeći da se u dogmatski nacrt »De Ecclesia« unese i pitanje papine nepogrešivosti. Istup Dechamps i njegovih smišljenika naišao je na otvoreni otpor i opoziciju pa je 136 otaca ustalo pismeno protiv toga.

Papa je konačno odlučio da ono bude uvršteno u shemu kao 4. točka.

²⁸ Denzinger—Schönmetzer, n. dj. . . . , str. 586—595, broj 3000—3045.

O shemi kao cjelini počelo se raspravljati 6. III 1870. god. Odmah se na početku vidjelo da je među ocima u tome velika nesloga. Najbrojniji su bili otvoreni pristaše definiranja, a vodili su ih Dechamps, Manning, Spalding. Zatim su bili tzv. otvoreni neoportunisti koji nisu bili protiv dogme, ali su smatrali nezgodnim i nerazboritim da se odmah definira. Njihove su vođe bili Dupanloup i Darboy. Otvoreni protivnici definiranja bili su pretežno njemački i austrijski biskupi, a isticali su se Schwarzenberg, Rauschen, Ketteler i osobito Hefe, a od Francuza Maret. Uz njih je pristajao i Josip Juraj Strossmayer.

O tome pitanju raspravljalo se na 37 sjednica generalnih kongregacija i na njima bilo održano ukupno 140 otvorenih i vatrenih govora za i protiv. U svemu su se izmijenila 64 govornika.

Opozicija je namjerno držala dulje govore da bi se debate što više otegle. Raspravljanja su znala biti vrlo živa, ali se debitiralo potpuno otvoreno i slobodno, pa su izneseni svi razlozi pro i contra. Živoj oporbi opozicije treba zahvaliti što u tom pitanju nisu prevladavali pretjerana mišljenja nekih pojedinaca. Temeljito su ispitani i pretreseni svi prigovori koje je protiv nepogrešivosti opozicija živo i okretno iznosila, pa su tako bila rasvijetljena neka do tada još uvijek dubiozna pitanja iz crkvene povijesti.

STAV I DRŽANJE STROSSMAYERA

Jedan od najboljih govornika opozicije, a i čitavoga sabora, bio je Strossmayer, odličan latinist, okretan i smion govornik pun šarma. Na koncilu je govorio pet puta (30. XII 1869, 24. I 1870, 7. II 1870, 22. III 1870. i 2. VI 1870). Dupanloup je s pravom rekao za nj da je sabor u njemu našao svojega čovjeka.²⁹ U svojim je govorima mnogo predlagao, tako npr. da se sabori održavaju svake godine, da se rješenja izdaju u ime sabora, a da se zaključci donose jednodušno, a ne većinom. Upozoravao je i na dotadašnju pogrešnu praksu u odnosima prema protestantima i istočnjacima i dokazivao da nisu oni sami za sve krivi. Protiv definiranja dogme o papinoj nezabludivosti, iako je u nju praktično vjerovao (što je poslije definiranja i sabora i usmeno i pismeno u svojim biskupskim poslanicama više puta nedvojbeno potvrdio) bio je upravo zbog dubokog uvjerenja da će to odijeljenu braću još više udaljiti i pokopati njegov najveći životni ideal i najvruču želju srca — ujedinjenje svih kršćana. Kako je bio potpuno prožet idejom ekumenizma, predvidio je u tome mnoge stavove koje je zauzeo Drugi vatikanski. Za nj bi se moglo reći da je dobro predviđao nužni razvitak u Crkvi, da je živio stoljeće unaprijed. Za to je najkarakterističniji njegov posljednji govor, u kojemu se otvoreno izjasnio protiv definiranja dogme i iznio jasno sve svoje razloge i bojazni.

²⁹ Dr Berislav Gavranović, Dr Josip Juraj Strossmayer, Dobri pastir, Sarajevo, 1968, svezak I—IV, str. 16; S. Dragošević, Domaća crkvena povijest, III dio, str. 162—164 (skripta).

Njegovi su govori izazivali oštru reakciju većine pa je znalo biti i oštrih i nezgodnih upadica,³⁰ a dok je on govorio u prostoriji je vladala maksimalna napetost i uvijek bilo vrlo živo. Taj je posljednji govor izazvao oštro negodovanje pristaša definiranja, a neprijatelji Crkve su ga temeljito krivotvorili i prekrojili i tako Strossmayera pokušali prikazati načelnim protivnikom čak i same institucije papinstva. On se međutim otvoreno ogradio od svih insinucija i podmetanja. Zato je interesantno njegovo pismo od 3. IV 1900. god. što ga je pisao slovenskom svećeniku Žižkaru koji ga je o tome pitao. U odgovoru biskup među ostalim piše: »... ljubio sam iskreno sv. Otca Pija IX i poštivao sam ga kao vidljiva glavara Crkve Božje, kao namjestnika Kristova, kao nepogrešivoga nepastira Crkve... Nikada nisam govorio ni protiv njemu ni protiv rimske Crkve.«³¹ Da Strossmayer nije bio vrtikapa koji bi mijenjao uvjerenja, može se jasno vidjeti iz njegovih govora — samo ako se trijezno prouče — koje je prema stenografskom zapisniku sabora izdao u originalnom latinskom tekstu i vjernom hrvatskom prijevodu 1929. god. u Zagrebu pokojni dr Janko Oberški.³²

Po tome se može jasno zaključiti da onima koji još do danas podgrijavaju pa šire i u nas takve tvrdnje nije do historijske istine; takvim radom samo daju dokaz svoje zagriženosti i sektaškog duha.

RASPRAVE IZVAN KONCILA

Raščišćavanju pojmova i osvjetljavanju povijesnih istina u tom pitanju nisu pridonijeli samo govori saborskih otaca na koncilu nego i živa debata izvan koncila. Tako je Dechamps u lipnju 1869. god. objelodanio raspravu »Infaillibilité et le concile générale...« u kojoj odgovara na primjedbe Dupanloupa, djelo Mareteta i 4 pisma P. Gratryja. Razjašnjavanja su se nastavila tako da je jedan od najupornijih protivnika definicije iz dogmatskih razloga, rottenburški biskup *Hefele*, inače poznati crkveni povjesničar, objelodanio 1870. god. u Napulju djelo »*Causa Honorii papae*«. Pisali su o tome i branili svoje stavove brojni pisci i saborski oci. Među njima su posebno bili aktivni Dupanloup, Maret, Rauscher i Ketteler. Interesantno je pripomenuti kako je Ketteler, iako je sam bio protiv definiranja, napisao spis »Die Unwarheiten der Römischen Briefe von Konzil in der Allgemeine Zeitung«, u kojem je pobijao Döllingerova izvrtanja i nelojalno izvještavanje s koncila.³³

PROGLAŠENJE DOGMI I NJEGOV ODJEK

Debata se u saboru primicala kraju. Obačljeno je glasovanje u generalnoj kongregaciji 13. srpnja 1870. I jasno pokazalo kako je velika

³⁰ Roger Aubert, n. dj. str. 186.

³¹ Dobri pastir, n. svezak, str. 167.

³² Dr Janko Oberški, Govori Strossmayera biskupa đakovačkog na Vatikanskom saboru god. 1869—1870, Zagreb 1929.

³³ Roger Aubert, n. dj., str. 158—181.

većina otaca za definiranje. Stoga je 15. srpnja poslala papi posebna delegacija da ga nagovori neka se definicija nešto preradi, da bi tako svi mogli za nju glasovati. Papa nije pristao, a glavna je sjednica utanačena za 18. srpnja. Na to je 57 biskupa pismom zamolilo papu da mogu otputovati prije toga dana, jer nisu željeli u njegovoj nazočnosti negativno glasovati. Papa im je dopustio i njih je 55 otputovalo.

Kako je bilo određeno, 18. srpnja održana je IV svečana sjednica kojoj je prisustvovalo 535 otaca. Bila je primljena konstitucija »*De Ecclesia Christi* (Pastor Aeternus.³⁴) za koju su glasovala 533 saborska oca, a samo biskup Riccio sa Sicilije i Amerikanac Fitzgerald protiv (»non placet«).

Ta konstitucija u četiri poglavlja definira temelj, trajnu vrijednost i bit primata rimskoga biskupa i nepogrešivost papina učiteljstva. Papina je vlast vrhovna i neposredna jurisdikcija nad cijelom Crkvom koliko se odnosi na vjeru, moral, disciplinu i upravu Crkve. Definira se kao vjerska istina da su papine odluke u pitanjima vjere i morala nepogrešive i neispravljive kada ih on daje »*ex cathedra*« kao vrhovni učitelj Crkve, za cijelu Crkvu i one su »*ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles*.«

Poslije proglašenja dogme prihvatili su definicije svi biskupi i objelodanili ih u svojim biskupijama. Većina još tokom 1870. i 1871. god. Jedan je od posljednjih Strossmayer: 26. XII 1872. god.

Sutradan iza proglašenja definicija (19. VII 1870) izbio je rat između Francuske i Prusije. Mnogi su biskupi morali otputovati, ali su se generalne kongregacije ipak i dalje održavale sve do 1. rujna, iako su teškoće i strahovanja neprestano rasla. Bojazni su se obistinile, jer je talijanska vlada iskoristila povlačenje francuskog korpusa i 8. rujna osvojila, ostatke pipinske države, a 12 dana poslije sami Rim. Pio IX je protestirao protiv nasilja i zatvorio se u Vatikanu, a bulom »*Postquam Dei munere*« od 20. listopada i službeno odgodio sabor za zgodnije vrijeme. Liberali i protivnici Crkve su iskoristili definiranje i napravili pritisak na vlade, pa su tako Austrija i Portugal otkazale sklopljene konkordate, a engleski je konzervativni državnik Gladstone izjavio da je dogma i politički veoma opasna, jer vjernici ne će znati koga moraju slušati. Bismarck je to iskoristio da pojača pritisak na katolike i dolazi do Kulturkampf. Njegovo davanje potpore nezadovoljnicima na čelu sa Döllingerom dovelo je do otvorenog rascjepa 1871. i formiranja starokatoličke crkve koju je on obilno pomagao. Ona se proširila i našla pristaša i u Austriji i u Švicarskoj, ali u Francuskoj nije bilo mnogo onih koji su joj pristupili.

VAŽNOST I ZNAČENJE

Vatikanski je sabor, iako je bio prekinut prije vremena, svojim definicijama izveo djelo od presudne važnosti za život Crkve i sa stajališta

³⁴ Denzinger—Schönmetzer, n. dj., str. 595—601, br. 3050—3075.

povijesno-dogmatskog, i s pravno-ustavnog, i sa političko- crkvenog. Iz iznesenoga je jasno da je proglašenje nauke o Crkvi, o univerzalnom biskupstvu i o papinu infalibilitetu bilo samo logičan zaključak vjekovnog razvitka i definiranje one vjere koja je u Crkvi bila živa od prvih njezinih dana. Te su definicije potisnule partikularističke i autonomističke težnje — galikanizma, jozefinizma i febronijanizma — pojačale ugled papinstva i potertale univerzalnu misiju Crkve, koja je tim digla jaku prepreku sve jačem rušilačkom nadiranjju subjektivizma modernog doba, a ljudstvu, koje tapka u mraku nesigurnosti i idejne dezorijentacije, pokazala odakle može dobiti nepogrešiv odgovor na osnovna životna pitanja koja razdiru i muče njegovu dušu.

To je bilo, kako je netko duhovito primijetio, »spuštanje među ljude Božjeg auktoriteta koji jedini može čovjeku potpuno osigurati nutarnji duševni mir i sigurnost«.

To je afirmacija vječne Božje istine koja ne ovisi o prolaznim prilikama ili o prohtjevima i voljama pojedinaca i skupina. Ona crpe snagu od Onoga koji je Sama Istina, u kojemu nema nikakva proturječja.

Definicije koncila usmjerile su unutarnji život i razvitak Katoličke Crkve u ovih stotinu godina i dale jasan pečat djelovanju papa posljednjeg stoljeća, koje su, oslobođene od briga svjetovne vlasti, s pojačanim auktoritetom mogle sve svoje snage posvetiti vodstvu Crkve — zajednice Božjega naroda na zemlji.

Zato se s pravom smatra da je pontifikat Pija IX odlučan u životu Crkve, a prvi Vatikanski sabor da je otvorio novo poglavlje u dvomilenijskom životu Crkve koja je osnovana na Petru — stijeni.

SREČKO DRAGOŠEVIĆ